

politicians/ (дата обращения 25.08.2012).

11. Октябрьские рейтинги одобрения, доверия и положения дел в стране, значимые события месяца [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.levada.ru/24-10-2012/oktyabrskie-reitingi-odobreniya-doveriya-i-polozheniya-del-v-strane-znachimye-sobytiya-me> (дата обращения 25.10.2012).

12. Политические индикаторы [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://bd.fom.ru/pdf/d33ind12.pdf> (дата обращения 26.08.2012).

13. Октябрьские рейтинги одобрения, доверия и положения дел в стране, значимые события месяца [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.levada.ru/24-10-2012/oktyabrskie-reitingi-odobreniya-doveriya-i-polozheniya-del-v-strane-znachimye-sobytiya-me> (дата обращения 25.10.2012).

14. Доверие институтам власти [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://bd.fom.ru/pdf/d35div12.pdf> (дата обращения 10.09.2012).

15. Доверие институтам власти [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://bd.fom.ru/pdf/d32div10.pdf> (дата обращения 25.08.2012).

16. Институты власти теряют доверие граждан [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.levada.ru/26-06-2012/instituty-vlasti-teryayut-doverie-grazhdan> (дата обращения 25.08.2012).

17. Головаха Е. И. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е. И. Головаха, Н. В. Панина. – Киев, 1994.

18. Джонсон Дж. Экзистенциальные аспекты доверия / Дж. Джонсон, А. Мельников // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2009. – №1. – С.85.

19. Украинский покупатель 2010: изменяются ли его потребительские предпочтения? [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.gfk.com/imperia/md/content/gfkukraine/presentations/zhakholova_2011.pdf (дата обращения 08.09.2012).

20. Чи довіряєте Ви громадським організаціям? (динаміка, 2001-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=81 (дата обращения 08.09.2012).

21. Чи довіряєте Ви профспілкам? (динаміка, 2000-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=84 (дата обращения 08.09.2012).

22. Чи довіряєте Ви політичним партіям? (динаміка, 2001-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=82 (дата обращения 08.09.2012).

23. Чи довіряєте Ви ЗМІ України? (динаміка, 2000-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=87 (дата обращения 08.09.2012).

24. Чи довіряєте Ви Церкві? (динаміка, 2000-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=83 (дата обращения 08.09.2012).

25. Чи підтримуєте Ви діяльність Президента України? (динаміка, 2000-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=67 (дата обращения 08.09.2012).

26. Чи підтримуєте Ви діяльність Уряду України? (динаміка, 2000-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=75 (дата обращения 08.09.2012).

27. Чи підтримуєте Ви діяльність Верховної Ради України? (динаміка, 2000-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=68 (дата обращения 08.09.2012).

28. Чи підтримуєте ви діяльність органів внутрішніх справ, міліції? (динаміка, 2005-2011) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=172 (дата обращения 08.09.2012).

УДК 323.3:316.752 (477)

І. В. Жеребятнікова

ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ ЯК ЧИННИКИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена аналізу місця та ролі політичних цінностей у системі суспільно-політичних відносин, визначено їх специфіку та функціональне призначення в умовах демократичної трансформації сучасного українського соціуму. Підкреслюється взаємозв'язок між формуванням політичних цінностей та ефективністю політичної системи держави.

© І. В. Жеребятнікова, 2012

Ключові слова: політичні цінності, політична сфера, політична діяльність, система політичних цінностей

Статья посвящена анализу места и роли политических ценностей в системе общественно-политических отношений; определена их специфика и функциональное предназначение в условиях демократической трансформации современного украинского социума. Подчеркивается взаимосвязь между формированием политических ценностей и эффективностью политической системы государства.

Ключевые слова: политические ценности, политическая сфера, политическая деятельность, система политических ценностей.

Article is devoted to analysis of the place and the role of political values in the system of social and political attitudes; their specificity and functional destination in the conditions of democratic transformation of Ukrainian modern society are determined. Intercommunication between forming of political values and effectiveness of political system of the state is underlined.

Keywords: political values, political sphere, political activity, system of political values

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується інституціональними перетвореннями в соціально-політичній, економічній та технологічній сферах, що потребує кардинального переосмислення системи його ціннісних параметрів та політичних комунікацій. Адже будь-які зміни і реформи у державі стають дійсно незворотними й успішними лише за умови їх сприйняття і закріплення у системі ціннісних орієнтацій суспільства. В даному контексті доречно навести твердження Г. Ріккєрта про те, що «історія людства є процесом усвідомлення і втілення цінностей, культура – спільною сферою досвіду, в якій поодинокі явища співвідносяться з цінностями, а цінності визначають індивідуальні відмінності в оцінках і судженнях» [1, с.79].

Політичні цінності є провідним компонентом політичної культури сучасного суспільства, виступають специфічною мотиваційною системою політичної поведінки особистості, відіграють значну роль у політичній соціалізації, яка полягає у засвоєнні тієї або іншої системи й ієрархії цінностей. Проблема вивчення політичних цінностей у сучасній Україні набуває особливої актуальності, оскільки цінності виступають як домінуючі принципи політичної діяльності особистості, певною мірою програмуючі форми її активності у світі політики; задають змістовні значення тим або іншим політичним об'єктам і дозволяють оцінювати їх з погляду індивідуальних інтересів, намірів, задумів.

Дослідження природи цінностей, в тому числі політичних, знайшло своє відображення в працях представників різноманітних наукових течій. Серед зарубіжних вчених, які приділяли особливу увагу даній проблематиці, слід відзначити таких дослідників, як Г. Алмонд, Є. Баталов, О. Башкірова, М. Вебер, С. Верба, К. Гаджієв, Г. Ділігенський, М. Доган, Р. Інглехарт, М. Карват, В. Лапкін, І. Лебедев, С. Ліпсет, В. Мілановський, В. Нойман, В. Пантін, Ю. Пивоваров, В. Рукавишніков, М. Фіннемор, Л. Халман, П. Естер та ін. В українській політичній науці проблеми політичних цінностей також розглядаються дедалі активніше. Найбільш помітний внесок у їх аналіз зробили такі вітчизняні фахівці, як В. Бакіров, В. Бебик, О. Білий, Е. Гансова, М. Головатий, Є. Головаха, А. Горбань, В. Горбатенко, Н. Костенко, М. Міщенко, В. Осовський, Н. Паніна, І. Попова, В. Романов, А. Ручка, О. Яременко та ін. Однак, на наш погляд, недостатньо висвітленими залишаються питання щодо вивчення впливу ціннісних факторів на характер трансформації політичної системи українського суспільства.

Метою статті є розгляд місця та ролі політичних цінностей у системі суспільно-політичних відносин, визначення специфіки їх функціонування в сучасних українських реаліях.

Політичні цінності формують найбільш фундаментальні критерії відношення індивідів до політичного життя, визначають їх внутрішні прихильності, пріоритети, дозволяють відокремлювати в політиці важливе від несуттєвого, лежать в основі політичних мотивацій, настанов й орієнтацій особистості. Як зазначає В. Кулябцева, «...світ політичного неможливо уявити собі без політичних цінностей. Від самого виникнення політика і пов'язані з нею форми прояву потребували обґрунтування, виправдання, легітимізації. Політичні цінності в різні історичні епохи були покликані виконувати це завдання» [2, с.3].

Методологічні та концептуальні аспекти аналізу ціннісної проблематики, в тому числі системи політичних цінностей, надзвичайно різноманітні й суперечливі. На сьогоднішній день існує досить велика кількість дефініцій поняття «цінність», які часто значно відрізняються друг від друга, оскільки кожне з них розглядає певні рівні й аспекти цього феномена. Досить поширеним є трактування цінностей як «узагальнених уявлень людей про найбільш значимі цілі

і норми поведінки, які визначають бачення ними дійсності, задають орієнтації їх діям і вчинкам у всіх сферах життя та значною мірою формують «життєвий стиль» суспільства. Система або сукупність домінуючих цінностей виражає в концентрованому виді особливості культури й історичного досвіду суспільства» [3, с.482]. Аналіз показує, що визначення, які зустрічаються в науковій літературі, в основному укладаються в дві основні моделі. Як правило, мова йде або про термінальні цінності (концепції того, що найбільш бажано, емоційно привабливо здатне описати ідеальний стан буття), або про інструментальні (моральні цінності, цінності компетенції). З функціональної точки зору інструментальні цінності активізуються як критерії, стандарти при оцінці тільки модусу поведінки, дій, а термінальні - як при оцінці і виборі цілей діяльності, так і можливих способів їх досягнення. Засвоєні особистістю цінності є найважливішими детермінантами поведінки індивіда, його рішень і виборів [4, с.4-8].

Слід відмітити, що для визначення сутності політичних цінностей необхідно зважити на те, що останні завжди є складовими цінностями певного соціуму, тобто мають соціальний характер. Р. Інглхарт вказує на тенденцію змін цінностей у напрямку від матеріалістичних до постматеріалістичних, пропонуючи позначати таку перебудову світосприйняття терміном «постмодернізація» [5, с.6-9]. Якщо говорити про спеціальне політологічне трактування цінностей, то досить розповсюдженою є позиція, згідно з якою політичні цінності - це узагальнені уявлення, які постають як політичні ідеали, основоположні принципи політичного мислення, що є ідеальними критеріями оцінки й орієнтації суб'єктів у політичній діяльності. Сучасна політична наука визначає політичні цінності як «об'єкти, явища, ідеї, процеси політичного життя та їх властивості, до яких людина ставиться як до задовольняючих її соціальні потреби, інтереси і які залучає до сфери своєї життєдіяльності» [6, с.644].

Виокремлення політичних цінностей серед безлічі соціальних пов'язане із специфікою явищ, які вони відтворюють, а саме з політикою, політичними явищами, взагалі зі сферою політичного. Сукупність політичних цінностей створює певну систему, яка виступає однією з ключових ланок політичних відносин суспільства і втілюється у комплексі його політичних інститутів. Вона формується через специфічні політичні процеси і, в свою чергу, справляє на ці процеси потужний вплив. Не випадково, наголошує В. Козаков, «стратегічною метою будь-якого політичного режиму є прагнення сформувати систему базисних цінностей і орієнтувати на них більшу частину суспільства... Якщо цінності політичного режиму стають мотивами діяльності - людина буде шукати й обов'язково знайде засоби їх втілення. Якщо ж цінності, що декларуються в суспільстві, суперечать цінностям-мотивам, вони будуть лише інструментом для досягнення іншої, можливо, діаметрально протилежної мети» [7, с.107].

Конституювання цінностей системно відбувається на рівні взаємодії «індивід - соціум - держава», де цінності виступають загальнообов'язковими нормами соціетального існування (правилами поведінки), що формують з сукупності індивідів цілісну і єдину соціальну систему суспільства. Відтак цінності не тільки опосередковано визначають структуру суспільства, але й формують систему консенсусної узгодженості як вимогу існування єдиної системи політичності людської спільноти. Сформатовані в певну логічну структуру цінності володіють високим мобільним потенціалом, оскільки формуються та підтримуються кожною соціетальною одиницею - громадянином, сім'єю, групою, територіальною громадою, країною, людством [8, с.39]

Політичні цінності можуть мати ідеологічний і внеідеологічний (загальнолюдський) характер, формуючись на основі співвіднесення соціального й індивідуального досвіду особистості. Будучи по своїй природі ключовим фактором соціально-політичної інтеграції, система політичних цінностей додає загальнообов'язкову значимість і наділяє відповідними якостями моральні норми, служить основою, яка забезпечує цілісність світогляду особистості, а разом з тим поєднає особистість і суспільство та гарантує ефективне функціонування сучасної політичної системи. Конфлікт політичних цінностей, навпроти, виступає джерелом внутрішнього неблагополуччя політичної системи суспільства і приводом для постійного перегляду базових значень та символів, якими наділяються політичні явища.

На сьогоднішній день у науковій літературі існує позиція, відповідно до якої слід розглядати не політичні цінності, а їх місце і роль у практичній політиці. Іншими словами, цінності в політичній діяльності ідентифікуються з моральними або соціальними цінностями, які регулюють поведінку людей у політичній сфері. Безумовно, моральні або етичні цінності впливають на дії окремих політиків, на прийняті ними рішення. Політика з урахуванням даного фактора стає більш гуманною і передбачуваною. Однак не менш актуальною є проблема виникнення цінностей у політичній практиці, проблема причинної обумовленості, коли політичне значення цінностей змінюється й у процесі політичної діяльності, і в діях суб'єктів політики. Конкретний предмет стає цінністю не сам по собі, а оцінюється з погляду певного ідеалу або ідеї конкретних

властивостей і особливостей даного типу предметів [9, с.42-44].

У зв'язку з цим, важливою складовою виступає система переваг-референцій, у якій у реальності відображається соціальна і політична практика окремої людини, групи, класу, суспільства в цілому, їх інтереси і потреби. Переваги, які постійно відтворюються протягом якогось тимчасового відрізка, складають основу ціннісного положення будь-якого соціального або політичного суб'єкта. В онтологічному аспекті вони – переваги – базис системи цінностей. На суміжному просторі дихотомії «онтологія цінності - онтологія політики» можливі виявлення й опис політичних цінностей як об'єктивованих ідей певних соціальних і політичних явищ. Політичні цінності виникають і функціонують у свідомості людини, соціальної групи як продукти духовної життєдіяльності у виді відповідних ідей, цілей, норм. Кожна політична цінність вступає в численні взаємодії й у зв'язку з цим піддається «розщепленню» на два елементи - абстрактний і конкретний, які на наступному етапі починають створювати відповідні ціннісні потреби суб'єктів. Система переваг як сукупність елементів групової свідомості і як основа формування політичних цінностей є, таким чином, істотним фактором, що визначає умови ініціювання, детермінації всього політичного процесу [10, с.12-13].

Слід відмітити, що будь-яка політична цінність не функціонує у свідомості соціальної групи чи індивіда самостійно. Вона знаходиться у відносинах і зв'язках між собою і створює певну цілісність, єдність - систему політичних цінностей. Політичні цінності є продуктом політичного досвіду конкретного суспільства, вони постійно виникають, поширюються, функціонують певний проміжок часу, реалізуються, зникають, знову виникають і т.д., тобто існують у суспільній структурі як ідеї-цінності соціальних груп, спільнот, класів, їх політичних представлень. Іншими словами, система політичних цінностей завжди виступає у виді сукупності цінностей якої-небудь соціальної групи як організованої суспільної сили. Політичні цінності є виразом сутності політичного життя даної спільноти, її конкретно-історичного способу життя, тому вони є відносними, а не абсолютними. Зі зміною суспільних відносин відбувається й переоцінка цінностей: багато з того, що вважалось абсолютним і беззаперечним, знецінюється і, навпаки, нові паростки суспільного буття породжують нові політичні цінності [4, с.13]. У зв'язку з цим виникає проблема гармонізації політичних цінностей соціальних груп і суспільства в цілому.

Існують певні труднощі у побудові типології політичних цінностей. Цікавою є спроба створення структури системи політичних цінностей, яка була здійснена польськими політологами М. Карватом і В. Мілановським. Вони вирізняють декілька типів політичних цінностей, які тісно скорельовані і синхронізовані між собою: - ціннісні уявлення про зв'язок між людьми, який ґрунтується на глибоко вкоріненій потребі у групових зв'язках; - зв'язок між людьми обумовлює виникнення уявлень про відповідні їм політичні відносини (майбутні та існуючі на даному етапі); - уявлення про типи політичних інститутів сприяють реалізації поставлених цілей; - ідеї політичних інститутів встановлюють каталог політичних благ і предмет бажання суб'єкта, які можуть бути досягнуті завдяки функціонуванню названих інститутів [11, с.246-247]. Дана схема є універсальною для будь-якого суспільства, з будь-яким типом політичних відносин.

Політичні цінності відносяться до глобальних цінностей, які індивід засвоює у процесі політичної соціалізації. Їх вивчення може виявити глибинні процеси, які характерні для різних груп суспільства стосовно політичних проблем у широкому змісті. На прийняття конкретного електорального рішення впливають багато в чому політичні установки, які є більш рухливими і гнучкими. Рішення, прийняті індивідом на основі певної ієрархії цінностей, у тому числі політичних, виходять не з абсолютних оцінок альтернатив рішень і дій, а з їх суб'єктивного сприйняття. Тому ступінь активізації різних цінностей не в останню чергу залежить від когнітивних оцінок розглянутих альтернатив. Єдиного для будь-якої ситуації механізму, що активізує цінності, не існує. Виникаючі суперечності вирішуються у залежності як від ієрархії цінностей, так і від ступеня активізації різних цінностей у ситуації. Наявність індивідуальних (характерних для групи, класу, суспільства) цінностей дозволяє кожній особистості в ході розвитку розробити для себе індивідуальну ієрархію, користуючись набором уже створених і схвалених у даній культурі базових цінностей [12].

У цінностях можуть бути виражені переваги тій або іншій формі державного устрою, тому або іншому типові відносин між державою й індивідом, відображені бажані уявлення про ступінь свободи особи, про справедливість і порядок. Появі ціннісних суджень у політичній культурі суспільства передують позитивний досвід окремих індивідів. Наприклад, у рамках конкретної історичної ситуації влада починає розглядатися як цінність за умови, якщо вона забезпечила рішення яких-небудь значимих для групи або для соціуму в цілому задач. Згодом зв'язок уявлень з конкретною ситуацією втрачається, але в масовій свідомості зберігається судження про необхідність і доцільність саме такого способу організованих владних відносин. Відбувається це завдяки трансляції конкретного досвіду у виді суджень, що постають не просто

переказом історичного факту, а своєрідним тлумаченням ціннісних уявлень, що складаються. Політичні цінності укорінені в культурі суспільства поряд з моральними, естетичними, економічними, соціальними. У політичних цінностях індивід виражав своє прагнення до більш справедливого суспільства, до ефективно організованої держави, прогресу. У сучасному суспільстві представлена безліч політичних цінностей, нерідко протилежних і взаємовиключних один одного, котрі, однак, мають реальне втілення, знаходять собі прихильників, розвиваються й удосконалюються [9, с.45-46].

Традиція реалістичного тлумачення політики, що установилася з часів Н. Макіавеллі, її звільнення від моралізаторських, телеологічних або натуралістичних інтерпретацій, у значній мірі пов'язана із затвердженням розуміння ведучої ролі інтересів у політичній, владній діяльності (інтерес держави, нації, класу і т.д.). Розгляд таких факторів, як потреби, позиції, вимоги, можливості, альтернативи, дозволяє досить повно уявити об'єктивні підстави політики, що лежать в основі її наукового вивчення. Але в політиці і політичній мотивації існує суб'єктивна сторона, без урахування якої важко зрозуміти, чому люди в рамках подібних соціально-економічних або історичних обставин, належачи до одного класу або групи і виходячи з загальних інтересів, поведуться по-різному. Значення такої сторони політичної мотивації ємко виразив В.С. Соловйов: «Є в народі інтерес, є в нього і совість» [13, с.63], без якої, дійсно, неможливо установити межі дії, реалізації свого, настільки важливого для людини або соціальної спільності, інтересу. Якщо такі регулятори відсутні, політика і владна сфера взагалі стають полем гри егоїстичних інстинктів, що веде суспільство до руйнування, а політика перестає бути силою соціальної інтеграції.

«Людське обличчя» політики в значній мірі залежить від світу цінностей - суб'єктивних переваг людей, їх уявлень про бажані або небажані події і предмети, що виражають значимість для людини. Саме цінності служать ядром найважливіших направляючих компонентів політичної діяльності: ідеології - системи цінностей і групових переваг і переконань; політичної культури - моделі орієнтації і поведінки в політиці, яка включає пізнання, емоції, оцінки, і служить критерієм добору політичної інформації; політичної системи - цінностей і інститутів, що організують використання політичної влади; сама політика часто визначається як встановлення і розподіл цінностей у суспільстві авторитарним способом [10, с.13-14].

Така роль цінностей визначається тим, що у світ політики люди постійно переводять свої власні уявлення про найбільш бажане або, навпаки, небажане (а цінності саме і являють собою «бажані події, цілі-події»). Безумовно, що не всі цінності є політичними, а такими їх роблять три ознаки: по-перше, можливість реалізації цінностей тільки в результаті спільних колективних дій людей; по-друге, активний вплив цінностей на всі аспекти існування механізму державної влади, і, нарешті, по-третє, та або інша форма зв'язку цінностей з єдиним інтересом соціальної спільності.

У ціннісній системі координат індивіди формулюють найбільш значимі для себе канали взаємодії з політичним середовищем. Серед них найбільш важливими є наступні: інтереси - це інструментальні цінності, що сприяють досягненню основних цілей; цілі - моделі уявлення про майбутнє, що формуються на основі ціннісних представлень: небажана подія або стан не може бути ціллю політичних дій; ідеали, або цілі, що володіють вищою ціннісною значимістю для людини. Прийнятні способи їх досягнення відбираються на основі не тільки прагматичних, але і ціннісних критеріїв, результати політичних дій і процесів співвідносяться з цінностями, що виступає необхідною процедурою в їхньому аналізі. При визначенні можливостей подальших дій досягнення одних цілей може блокуватися як невідповідних обраним цінностям, інших - навпаки, стимулюватися в результаті доброзичливого до них відношення; на ціннісній основі вирішується дилема входження в контакт або стримування від контактів з політичним середовищем [9, с.43].

Таким чином, у політичній сфері діє безліч ціннісних систем, що створюють різноманітні політичні рухи. Демократизація політичної системи суспільства, згуртованість соціально-політичних утворень передбачає розробку та створення стійкої системи пріоритетних політичних цінностей. Суспільство, у якому досягнуто консенсусу відносно того, що вважати цінністю, а що ні - може розглядатися як стабільна система, оскільки ліквідується головне джерело протиріч, які породжують нестабільність, катаклізми, потрясіння. У країнах, де політичний діалог протікає в руслі загальноприйнятих домінуючих цінностей, політичний режим відрізняється стійкістю, а екстремістські політичні плинні витиснуті на узбіччя політичного життя. Навпроти, у країнах, розвиток яких виявляється сполученим з фундаментальною трансформацією системи цінностей, політичний процес характеризується гострими ідеологічними і політичними конфліктами, а влада слабкістю і нестійкістю.

Історичний досвід показує, що політика залежить від широкого кола взаємодіючих ціннісних

домінант. Їхня своєрідність полягає в тому, що, здійснюючи значний вплив на політичне життя, власне, підкоряючи її собі, вони, як правило, мають неполітичне походження, відтворюються в більш фундаментальних для людського існування сферах буття: моралі, релігії, економіці. Політика служить засобом реалізації цих цінностей, і під їх впливом знаходяться: структура власне політичних цінностей, співвідношення і зміст яких може істотно змінюватися під впливом такого тиску; здійснення добору політичних пріоритетів; визначення характеру політичної аргументації; формування інструментарію політичних дій; програма політичної діяльності, уявлення про границі і можливості її впливу на громадське життя. Серед такого роду ціннісних домінант можна виділити наступні: цінності національного пріоритету, етнічний фактор, права людини, екологічна домінанта, гуманістичні ціннісні домінанти тощо [4, с.10-12].

Особливого значення вияв політичних цінностей набуває у кризові та трансформаційні періоди, коли суспільство вимагає чітких орієнтирів для подальшого розвитку. Як підкреслював І. Кон, індивідуально-особистісні основи посилюються в переломні, кризові епохи, коли індивід змушений сам для себе шукати відповіді на нові запитання, перед якими безсила традиційна ідеологія [14, с.141]. Часто за таких умов політичні цінності набувають форми ідеологічної конструкції і стають визначальним фактором соціально-політичного розвитку суспільства на найближчу перспективу.

Українському суспільству, що пережило серйозну зміну системи цінностей при переході від тоталітарного режиму до демократичних принципів громадського життя, довелося зштовхнутися з конфліктом цінностей. Політичне життя сучасної України досить складне і різноманітне, характерний значний розкид політичних переваг і орієнтацій у суспільстві. Спостерігається важка криза ідентичності в багатьох групах суспільства, особливо в тому, що стосується самоідентифікації з політичними і соціальними цінностями, політичними символами минулого і сьогодення. Це відбувається тому, що зміни не завжди позитивно та адекватно сприймаються усіма громадянами. Одночасно багато хто мають потребу в соціальній і політичній опорі, щоб не залишитися один на один з важко розв'язаними проблемами громадського життя і власного буття. Існуючі і взаємодіючі, різні системи цінностей у сучасній Україні дуже впливають на суспільну свідомість. У ході переосмислення цінностей здійснюються переходи до різних базових ієрархій: для деяких груп населення характерне прийняття в більшому або меншому ступені нових цінностей і норм, в інших групах відбувається зміцнення традиційних цінностей. А це, в свою чергу, призводить до розколу суспільства, втрати людиною віри у майбутнє, збайдужіння, аполітичності населення країни, а іноді й до конфліктів, руйнування базових підвалин політичної культури. Крім того, на рівні соціума політичні цінності визначають не лише місце окремої особистості у суспільстві, але й долю самої держави у світовій спільноті. Однією з причин перманентної соціально-політичної, економічної та морально-духовної кризи, яку переживає Україна, є відсутність життєздатних, відповідних часу та українській ментальності фундаментальних ціннісних основ функціонування суспільства. На жаль, політичні цінності сьогодні практично не представлені у масовій свідомості, а «ціннісний вакуум» стає причиною виняткової ефективності маніпуляційних технологій в Україні [12].

У відповідності з цим вивчення політичних цінностей і спроба побудови нової системи цінностей; інтеграція ціннісних орієнтирів західного суспільства в структуру політичної культури українського суспільства є провідною дослідницькою задачею. Однак, важливо підкреслити, що, інкорпорує західні цінності, слід враховувати ментальні, психологічні особливості, специфіку національної культури українського народу, і на цій основі створювати внутрішньополітичні та зовнішньополітичні умови для діалогу національних культур. Формування політичної культури в умовах перехідного розвитку має відбуватися природним шляхом через реформування інститутів та механізмів. Штучне соціальне відтворення веде до несприйняття, відторгнення нав'язаних змін у системі суспільного буття. Отже, аналіз моделей функціонування і механізмів формування політичних цінностей і установок є необхідним шляхом пошуку відповіді про їх сьогоденний стан і генезис у сучасній Україні, а також їх вплив на політичні і суспільні процеси, що відбуваються.

Бібліографічні посилання:

1. Риккерт Г. Наука о природе и науки о культуре / Г. Риккерт // Культурология. XX век. Антология; гл. ред. и сост. Левит С. Я. – М.: Юрист, 1995. – 703 с.
2. Кулябцева В. Политические ценности и их трансформация в условиях современной России / В. Н. Кулябцева – Автореф. дис... к.полит.н. – Ставрополь, 2004. – 21 с.
3. Философский энциклопедический словарь (серия БСИ)/ Редакторы-составители Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 576 с.
4. Кравченко И. И. Политические и другие социальные ценности / И. И. Кравченко // Вопросы философии. – 2005. – №2. – С.3-16.

5. **Инглхарт Р.** Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Полис. – 1997. – №4. – С. 6-23.
6. Політологічний енциклопедичний словник. / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
7. **Козаков В. М.** Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні: Монографія / В.М. Козаков – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – 284 с.
8. **Радченко О. В.** Цінність в системі державного управління: категоріальний аспект / О.В. Радченко // Державне будівництво. – 2008. – № 2. – С. 37-49.
9. **Лебедев И. А.** Политические ценности как сложный и многомерный процесс / И. А. Лебедев // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. – 1999. – № 2. – С.38-49.
10. **Виноградов В.** Политические ценности в жизнедеятельности людей / В. Д. Виноградов // Тугариновские чтения. Материалы научной сессии. – Вып. 1. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. – С. 11 – 14.
11. **Карват М.** Политические ценности / М. Карват, В. Милановский // Элементы теории политики / Под. ред. В. П. Макаренко. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1991. – С. 224–227.
12. **Семенченко Ф. Г.** Політичні цінності в системі політичних відносин: формування, зміст і функції політичних цінностей / Ф. Г. Семенченко [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vknu/FP/2010_98/p_053_057.pdf
13. Соловьев В. С. Сочинения: В 2 т. Т.1. / Соловьев В. С. – М.: Мысль, 1988. – 894с.
14. **Кон И. С.** Открытие «Я» / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1978. – 367 с.

УДК 316.334.3

Т. О. Черкашина

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОЛОДІЖНИХ РУХІВ

Розкриваються основні теоретичні та концептуальні підходи соціологічної науки щодо вивчення явища молодіжних рухів, обґрунтовуються теорії, котрі можуть виступити інструментом аналізу сучасних молодіжних рухів.

Ключові поняття: молодь, молодіжні рухи, молодіжні організації, теоретичний підхід, концепція

Раскрываются основные теоретические и концептуальные подходы социологической науки в изучении общественных движений, обосновываются теории, которые могут выступить инструментом для анализа современных молодежных движений

Ключевые понятия: молодежь, молодежные движения, молодежные организации, теоретический подход, концепция

Reveals the basic theoretical and conceptual approaches to social science in the study of social movements, grounded theory, could serve a tool for the analysis of contemporary youth movements

Keywords: youth, youth movement, youth organizations, theoretical approach, concept

© Т. О. Черкашина, 2012

У сучасному суспільстві виникають і діють різноманітні громадські організації та суспільні рухи, що являють собою досить організовану спільність людей, яка ставить перед собою певну мету, як правило, пов'язану з будь-якими змінами соціальної дійсності. Всі вони створюються з метою захисту інтересів окремих соціальних верств і домагаються поліпшення їх становища, підвищення соціального статусу, престижу тощо.

Види цих організацій і рухів дуже різноманітні. Вони діють як на територіях окремих країн, регіонів, так і в міжнародному масштабі. Одночасно вони дуже різноманітні за своєю політичною та ідеологічною орієнтацією, соціальним складом, організаційною структурою, чисельністю, за способами організації, методами діяльності.

Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії нових поколінь із суспільством. У межах молодіжного руху молода людина не лише проходить соціалізацію, здобуває необхідний досвід, але й самореалізовується.

Вивченню суспільних рухів присвятили свої праці такі зарубіжні вчені: Р. Айерман, Г. Блумер,